

ХЕРТА КУНА: ЈЕЗИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ КЊИЖЕВНИХ ДЈЕЛА ДОСИТЕЈА ОБРАДОВИЋА

(АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЈЕТНОСТИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ,
ДЈЕЛА XXXVI, ОДЈЕЉЕЊЕ ДРУШТВЕНИХ НАУКА, КЊИГА 21,
САРАЈЕВО 1970)

Усмјеривши свој научни интерес ка једној од најмање истраживаних области науке о језику у нас — историји књижевног језика, Херта Куна се врло брзо уврстила у ред наших лингвиста који ову дисциплину обогаћују новим сазнањима и који својим истраживањима у области историје књижевног језика отварају нове перспективе.

Последњих година Куна се, поред осталог, бавила и проблематиком предвуковског периода нашег књижевног језика, а као резултат тих вишегодишњих истраживања настала је и њена монографија „Језичке карактеристике књижевних дјела Доситеја Обрадовића.“

Схвативши Доситеја као једну од најмаркантнијих личности војвођанског XVIII вијека, чије дјело, на плану опћекултурном, и чији језик, на плану књижевнојезичком, значи пресудан заокрет у развоју српске националне културе уопће и српског књижевног језика модерне епохе посебно, чија појава, заправо, значи скретницу која упућује на вуковски колосијек, већ у уводном дијелу књиге аутор покушава сагледати Доситејеву личност, а и његово дјело, у контексту цјелокупних политичко-друштвених, културних и књижевно језичких прилика тога доба.

Основна концепција Кунине књиге, на којој аутор темељи сва своја истраживања, могла би се свести на следеће: не постоји никаква контрадикторност, како су то раније неки истраживачи доказивали, између Доситејеве декларативно исказане

жеље да пише народним језиком и његова дјела. Доситеј Обрадовић пише, у ствари, народним језиком, али је његов литерарни израз поремећен, у знатној мјери, опћом језичком ситуацијом у војвођанској књижевности и литерарном традицијом у Војводини XVIII вијека.

Да би показала у коликој мјери стварно језик Доситејевих дјела представља квалитативну измјену у књижевном језику његова доба, Куна је поставила себи врло сложен, озбиљан и нимало лак филолошко-лингвистички задатак: проучити комплетно Доситејево дјело и језик његов подвргнути интегралном испитивању, и то не само на плану дијалектолошком него, у првом реду, на плану књижевнојезичком, као и на плану опћих књижевно-језичких прилика у Војводини у XVIII вијеку. И само се тако сложеним приступом Доситеју и његовом опусу могла добити једна опћа слика онога што представља језик Доситејевих дјела за књижевност његове епохе, и још више: Доситејево дјело, у појединостима и у цјелини, могло се смјестити у одребене оквири, временске и просторне, а језичке карактеристике тога дјела, тек оваквим поступком, могле су се објаснити као резултат узајамног дјеловања постојеће традиције и рускословенског језика, с једне стране, и његових просвјетитељских тежњи, с друге стране. То је, свакако, крупан задатак који изискује и особит методолошки приступ, и изграђивање нових критеријума, и специфичан третман грађе. Можемо, слободно, рећи да је све ове методолошке проблеме у свом раду Куна ријешила врло добро и стручно.

На основу систематски прикупљене и прецизно сређене грађе и њене свестране анализе, а не занемарујући притом ни резултате ранијих истраживања о Доситејевом језику (Сучевић, Прибић и други), Херта Куна у посебним поглављима књиге даје систематски и исцрпан преглед особина (фонетских, морфолошких, синтаксичких и лексичких) језика у Доситејевим књижевним дјелима, те на основу тако проученог материјала изводи опће закључке о језику Доситејевих књижевних дјела: у односу на стање у ондашњој војвођанској књижевности и у односу на језик војвођанских писаца XVIII вијека (Венцловића, Рајића, Орфелина), језик Доситејевих књижевних дјела је изразито народни, а једину везу са постојећом традицијом у погледу језика представља рускословенска и заједничкословенска лексика, коју је Доситеј широко и слободно црпио, па су и остале језичке црте, нарочито фонетске, а нешто мање морфолошке и синтаксичке у директној зависности од употребе лексике. У односу према савременој језичкој норми, може се рећи да је у Доситејевом језику присутан извјестан број дијалекатских особина, које су, уосталом, присутне и у језику других српских писаца XVIII вијека, затим је присутан, такође, и извјестан број архаизама. Доситеј се није могао одупријети ни утицају страних језика, класичних и живих европских, које је познавао, нарочито у синтакси, али је и у овом погледу пресудан утицај традиције, тј. рускословенских и заједничкословенских језичких модела.

И на крају још да истакнемо да је ова монографија дјело од несвакидашњег истраживачког замаха, а посебну њену вредност представља самостално и проишљиво улажење у проблематику, те исцрпан и критички приказ досадашњих истраживања у вези са њом. Због свега овога можемо монографију Херте Куне „Језичке карактеристике књижевних дјела Доситеја Обрадовића” препоручити као сигуран водич у замршена питања проблематике у вези са развојем и изграђивањем стилова нашег књижевног језика у периоду који је непосредно претходио Вуку.

Невенка Гошић